

DİN-SİYASET İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA TÜRKİYE'DE İSLAM'I YENİDEN DÜŞÜNMEK

Hasan ONAT*

Özet

İslam'ın evrensel bir mahiyet taşıyan mesajlarının, özellikle Müslümanlar tarafından yeniden anlaşılması gerekmektedir. Kuran'a göre insanoğlunun başına gelen olumsuzluklar, özel olarak İslam'ın mesajının taşıdığı manadan değil, insanların kendi tercih ve eylemlerinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Müslümanların içine sürüklendikleri açmazdan kurtulabilmeleri öncelikle akli yeniden keşfetmelerine ve eleştirel yaklaşımı içselleştirmelerine bağlıdır. Bu süreç, bireyin imani-ahlaki gelişimini artıracak gibi, dolaylı olarak toplumsal sistemlerin de değişimini sağlama dinamiğine sahip olacaktır.

Anahtar Kavramlar: *İslam, Birey, Llaiklik, Din-Siyaset İlişkisi*

RETHINKING ISLAM IN TURKEY IN THE CONTEXT OF THE RELATIONSHIP BETWEEN RELIGION AND POLITICS

Abstract

Islam's universal messages should be reassessed especially by Muslims. Based on Koran all mishaps do not result from the meaning of the messages carried by Islam, but rather results from people's own choices and behavior. For that reason in order for Muslims to escape from this deadlock they first need to rediscover reason and internalize critical thinking. This process will enhance an individual's faith and moral development and have an indirect changing impact on the dynamics of societal systems.

Keywords: *Islam, Individual, Secularism, Relationship Between Religion and Politics*

* Prof. Dr. Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi
Akademik ORTA DOĞU, Cilt 6, Sayı 1, 2011

İslam'ı Yeniden Düşünmek

İslam dini, ondört asrı aşkın bir zamandan beri, insanların inanç, düşünce ve davranışları üzerinde etkin olmaktadır. Küreselleşme, insanlığın geleceği açısından, Müslümanların da, Müslüman olmayanların da İslam dini hakkındaki bilgilerini yeniden gözden geçirmelerini, bir anlamda zorunlu hale getirmiştir. İslâm, öncelikle, bir buçuk milyara yaklaşan insanın din anlayışını şekillendiren bir din olarak, bir bütün halinde yeniden düşünülme beklemektedir. İslâm'ı yeniden düşünmek, onu, Hz. Muhammed'in ilk vahyi aldığı zamanki tazeliği, sadeliği ve sıcaklığı ile anlamaya ve yaşamaya çalışmak demektir. Bir başka ifadeyle, İslam'ın evrenselliğinin gereklerini yerine getirmek demektir.

İslam, bizden önceki insanlar tarafından, birikimleri ve yetenekleri elverdiğince anlaşılmıştır. Daha önceki anlaşılma biçimleri, İslâm'ı daha iyi anlama konusunda bize yardımcı olacaktır. İslâm, dinamik bir dindir; her zaman ve mekanda yeniden anlaşılabilir ve yorumlanabilir. Hz. Muhammed, sağlığında bir "model" ortaya koymuştur. Bize düşen, Hz. Muhammed'i örnek alarak, İslam'ın çağımıza uygun anlaşılma biçimini ortaya koymaktır. Üzülerek belirtmek gerekir ki, Müslümanlar, "Sanayi Toplumu"na uygun bir din anlayışı üretmekte başarılı olamamışlardır. İnsanlık, bugün "Bilgi Toplumu"nun ötesine doğru yol almaktadır. Müslümanların geleceği, Kur'an'ın kurucu ilkelerine ve içinde yaşanan zaman diliminin gereklerine uygun bir din anlayışı üretmeye bağlıdır. Mevcut din anlayışının ihtiyaca cevap vermediğinin en açık kanıtı, Müslümanların mevcut durumudur. Kur'an, insanların başına gelen her türlü olumsuzluğun, insanların kendi tercihlerinin, yapıp ettiklerinin bir sonucu olduğunu belirtir (30/41). Öyleyse, yaşananların kader olarak algılanması doğru değildir. Kur'an, "bir toplum kendisini değiştirmedikçe Allah'ın o toplumu değiştirmeyeceğine" (13/11) dikkat çeker.

Müslümanların, demokrasi, din-hukuk, din-siyaset, insan hakları gibi alanlardaki mevcut sorunları, daha çok din anlayışının "fukaha"ya endeksli olmasından ve geleneğin kutsallaştırılarak din gibi algılanmasından kaynaklanmaktadır. Bizden önceki Müslümanların din anlayışlarını, ağırlıklı olarak "Fıkıhçılar" belirlemişlerdir. Bu durum, bir yandan Müslümanların üretmiş oldukları "hukuk"un "insan ürünü" olduğu gerçeğinin göz ardı edilerek dinle özdeş hale getirilmesine yol açtığı gibi, diğer yandan da "hukuk"un değişmez kurallar bütünü halinde algılanmasına sebep olmuş ve hukuk işlevsiz hale gelmiştir. Müslümanlar tarafından tarih içinde üretilmiş olan "fık"ın din olmadığının anlaşılması, dinsel sorunlarımızın önemli bir kısmının gerçek anlamda sorun olmadığının farkına varmamızı sağlayacaktır. Çünkü, dini savunur görünerek ya da dine küfrederek din ticareti yapanların malzemeleri ellerinden alınmış olacaktır.

Müslümanlar, on dört asırdan beri İslam'ı anlamaya çalışmışlardır. İslam, kendisine gönül veren insanların bütün dünyalarını çepeçevre

kuşatmıştır. Öyle ki, din, sanata, edebiyata, bilime, felsefeye damgasını vurmuş; İslam'ın merkezde olduğu bir uygarlık yaratılmıştır. Bu uygarlığın farklı versiyonları, Endülüs'te, Mısır'da, Horasan-Maveraünnehir bölgesinde, İran'da, Anadolu'da vücut bulmuştur. Bu uygarlık, Modernleşmenin kökeninde yer alan Rönesans ve Reform'un oluşum sürecini bile ciddi olarak etkilemiştir. Ancak, birleşik kaplar misali, Batı, bilim ve teknoloji alanında rüzgarı yakalayıp yükselmeye başlayınca, Müslümanlar, değişimin anlam ve önemini kavramakta gecikmişler; Batı'nın "uygarlaştırma" projelerine "obje" olmuşlar; sağlıklı din anlayışı üretememişlerdir. Bugün gelinen noktada, İslam'ın yeniden düşünülmesi, hem Müslümanlar hem de insanlığın geleceği açısından büyük önem taşımaktadır. Öyle zannediyoruz ki, eleştirel bir yaklaşımla, bir din olarak İslâm'ın ve Müslümanların üretmiş oldukları kültürün yeniden gözden geçirilmesi, bize, din alanında sağlıklı yapılanmaların kapılarını açacaktır.

İslam'ı bir bütün olarak yeniden düşünmeye, yeniden anlamaya çalışırken, istikametimizi belirleyecek bazı temel ilkelere ihtiyaç vardır. Bu ilkelere bazılarını, maddeler halinde şöyle sıralamak mümkündür:

1. İslam'ın temel kaynağı vahiy ve akıldır. Vahiy akla destek olması için gelmiştir. İslam'da akla ve yaratılışın yasalarına (bilim) aykırı herhangi bir şey yoktur.

2. Hz. Muhammed'e Allah katından gelen vahiy, iki kapak arasındaki Kur'an-ı Kerim'de var olan âyetlerdir.

3. Kur'an, Allah'ın, insanları "uyarmak" için gönderdiği bir "öğüt", "rahmet ve şifa" kaynağı, "yol gösterici" bir kitaptır.

4. Kur'an'ın dışındaki her türlü bilgi beşeri bilgidir; her türlü tenkit ve tahlile sonuna kadar açıktır.

5. Hz. Muhammed, Allah katından almış olduğu vahyi insanlara ulaştıran, bu vahiyle insanları uyaran bir peygamberdir; insanlar için en güzel "örnek"tir. Hz. Muhammed'i diğer insanlardan ayıran en belirgin özellik Allah katından vahiy almasıdır.

6. Hayat bir sınavdır; insan, kendini gerçekleştirmek amacıyla en güzel şekilde yaratılmış, yaratıcı yetilerle donatılmış bir varlıktır.

7. İslam, Kur'an'daki evrensel ilkeler etrafında, Hz. Muhammed'in "önder" ve "örnek"liğinde oluşan, Allah'a, öldükten sonra dirilmeye, Hz. Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna inanma temeli üzerine kurulmuş olan dinamik bir dindir; her zaman ve mekanda Kur'an'daki evrensel ilkelerin etrafında yeniden anlaşılabilir, yeniden yorumlanabilir.

8. Bir kimsenin Müslüman olabilmesi için, Kur'an'da belirtilen temel iman esaslarına inanması yeterlidir.

9. Dinde zorlama yoktur. (Bu evrensel ilke, hem hiç kimsenin Müslüman olması için zorlanamayacağını, hem de hiçbir Müslümanın başta namaz, oruç olmak üzere ibadetleri yerine getirme konusunda herhangi bir baskıya maruz bırakılmaması gerektiğini gösterir).

10. Dine dayalı olarak ortaya çıkan kurumlaşmalar dinle özdeşleştirilemez. Adı ne olursa olsun, bütün mezhepler, tarikatlar din anlayışındaki farklılaşmaların kurumsallaşması sonucu ortaya çıkan beşerî oluşumlardır; İslam'la özdeşleştirilemezler.

11. İslam'ın din olarak egemenlik iddiası yoktur; İslam, siyasi meseleleri “insan”ın sorumluluğuna bırakmıştır.

12. Müslümanların tarihsel akış içinde üretmiş oldukları “fıkıh” ya da “İslam hukuku”, dinden yararlanılarak üretilen “beşeri” bir hukuktur; dinle özdeşleştirilemez.

13. Müslümanların tarihsel akış içerisinde üretmiş oldukları muazzam birikim, sağlıklı bir şekilde anlaşılıp, ayıklanıp, tasnif edilip yeniden bilgi üretimi için uygun hale getirildiği zaman, Müslümanlar geçmişin olumsuz etkilerinden kurtulma imkanı bulurlar.

14. Müslümanlar, maziye ve malumata mahkum olmak yerine, malumata hakim olarak, insanlığın sorunlarına evrensel ölçekli kalıcı çözüm üretebilirler. (Malumata hakim olmanın yolu, eleştirel düşünceden geçer).

15. İslam açısından iman, sorumluluk ve kurtuluş, bireyseldir.

Başta Türkiye olmak üzere halkı Müslüman olan bütün ülkelerde ciddi bir kimlik krizinin ve kimlik-sistem çatışmasının yaşandığı açıkça görülmektedir. Toplumsal sistem ve kimlik, birbirinden farklı istikametlerde çalışmaktadır. Hızlı sosyo-kültürel değişim, küreselleşmenin de etkisiyle, toplumun tüm katmanlarında çözümlere ve yeniden yapılanmalara yol açmaktadır. Bu değişimin sağlıklı olabilmesi için, toplumsal sistem ile toplumsal kimliğin uyum içinde ve aynı istikamette çalışması gerekir. Bu ise ancak, “iletişimsel eylem” ile gerçekleşebilir. Oysa mevcut din anlayışı, buna imkan vermemektedir. İslam'ı yeniden düşünmek, bize uzlaşmanın kapılarını aralayabilir.

Müslümanların, küreselleşmenin bunaltıcı anaforunda, kendi kimliklerini koruyarak varlıklarını sürdürebilmeleri, değişirken değiştirmeyi başarmalarına bağlıdır. Bilimin ve doğru bilginin gücü olmaksızın değişimin frekansına girmek bile pek mümkün değildir. Tek çıkış yolu, bilimin gücünü damarlarımızda hissederek yaratıcı yeteneklerimizi etkin kılmak; öğrenmeye açık olmak; eleştirel yaklaşımla geçmişi doğru anlamak ve kendi geleceğimizi inşa etme iradesini göstermektir. Bu ise, ciddi bir zihniyet değişikliğini gerektirmektedir. Din anlayışında köklü, sağlıklı ve tutarlı bir değişim olmadan, zihniyet değişikliği gerçekleştirilemez. Bu sebepten, Müslümanların İslam'ı bir bütün olarak yeniden düşünmeleri, hem sorunlarını çözebilmelerinin, hem de insanlığın muhtaç olduğu yeni bir uygarlık yarışında var olabilmelerinin olmazsa olmaz koşulu gibi görünmektedir. Bu doğrultuda öncelik, hiç kuşkusuz akli yeniden keşfetmek ve eleştirel düşüncüyü geliştirmek olarak belirlenecektir. Ancak, Müslümanların bir an önce dini sorun olmaktan çıkartmaları önümüzde ciddi bir zorunluluk olarak durmaktadır. Bunun yolu

da, din-siyaset ilişkisinde sağlıklı bir algı biçimi geliştirerek, dini siyasal ideolojiye indirgemenin ve onun siyasilerin elinde oyuncak haline getirilmesinin önüne geçilmesi gerekmektedir. Eğer, İslam'ın egemenlik iddiasının olmadığı, Hz. Muhammed'in siyasal liderlik rolünün o zamanki koşulların ona yüklediği beşeri bir sorumluluk olduğu ve İslam'ın siyasal meseleleri insanın sorumluluğuna bıraktığı gerçeğini iyi anlayabilir ve anlatabilirsek, İslam, din olarak insanı özgürleştiren ve insan hayatına anlam kazandıran boyutu ile yeniden önplana çıkar ve Müslümanlar da, din adına birbirlerini öldürmekten kurtulmuş olurlar. Daha da ötesi, İslam bir medeniyet dinidir; Müslüman insan enerjisini iyilik, güzellik, doğruluk yolunda, yeni bir medeniyet inşai için harcar. Aslında salih amel, esas itibariyle özgürlük, adalet, iyilik, güzellik ve doğruluk yolunda yarışmak anlamına gelir.

İslam Açısından Devlet

Devlet, çok boyutlu ve soyut bir olguyu nitelemesinden dolayı bütün zamanlar için geçerli genel bir tanımının yapılması güç olan kavramlardan biridir. Bu nedenle farklı disiplinlere, ideolojilere ve bakış açılara göre devletin tanımı değişebilmektedir. Onu bir bütün olarak anlamak ancak bu farklı perspektifleri bir arada değerlendirmekle mümkün olabilir. Bununla birlikte devlet, genellikle, “egemenliğe ve sürekliliğe dayalı siyasal yapı” olarak tanımlanır. Bu tanımda yer alan “egemenlik” kavramı devletin diğer nitelikleri arasında hukuki niteliğini önceleyen bir içeriğe sahiptir. Hukuki açıdan devlet, kendisini oluşturan parçalarından ya da unsurlarından hareketle tanımlanır. Bu anlamda devlet, “bir toprak parçası üzerinde ve bir otorite altında yaşayan insan topluluğunun oluşturduğu siyasal birliğin” adıdır.

İslam dini, köklü devlet geleneği olmayan bir topluma gelmiştir. Hz. Muhammed'in çocukluğunun, gençliğinin ve peygamberliğinin on üç yılının geçtiği Mekke, kabileler arası denge politikasına dayalı bir siyasal yapılanmanın mevcut olduğu bir ticaret merkezidir. İslam öncesi dönemde Mekke'de Haşimoğulları'nın ve Ümeyyeoğulları'nın egemenliği söz konusudur. Burada, gelişmiş anlamda bir devletin mevcut olduğunu söyleyebilmek pek mümkün değildir. Zira sosyal hayat, daha çok gelenekler doğrultusunda ticaret merkezli bir güvenlik anlayışına dayalı olarak şekillenmiş durumdaydı.

Hz. Muhammed'e, Mekke döneminde on üç yıl boyunca inen ayetler, ağırlıklı olarak insanların inanç dünyalarını aydınlatmaya yöneliktir. Bu dönemde toplumda Tevhid merkezli bir din anlayışının yayılması için çaba harcanmıştır. Mekke döneminde Müslüman olan insanların sayısı dört yüz civarındadır.

Medine döneminde Hz. Muhammed'in peygamberlik görevinin yanında bir de o zamanki koşullarda “devlet başkanlığı” diyebileceğimiz siyasal bir görev üstendiğini görmekteyiz. “Medine Vesikası” diye tarihe geçen bir tür toplumsal uzlaşma metni, farklı dini etnik yapıdaki Medine toplumunun bir arada,

adalet içinde güvenle yaşayabilmesi için gerekli olan ana ilkeleri ortaya koymuştur. Burada Hz. Muhammed'in liderliğinde bir çekirdek devletin oluşmaya başladığının tezahürlerini tespit etmek mümkündür; tebaa vardır; toprak vardır; siyasi otoriteden söz edebiliriz; başka devletlerle andlaşma yapıldığını, asker toplandığını, hukukun etkin olmaya başladığını, hatta bir tür vergi toplandığını bilmekteyiz.

Kur'an, adaletin egemen olduğu ahlaklı bir toplumu hedeflemiştir. Kur'an'a göre iman, sorumluluk ve kurtuluş bireyseldir. Bilinçli bireylerden oluşan ahlaklı bir toplum, insanların özgür bir biçimde, güven içinde yaşayabilecekleri, temel hak ve özgürlüklere sahip olabilecekleri bir yapılanma tarzıdır. Bu sebepten, İslam herhangi bir devlet yapısı ya da rejim önermez. Kur'an'ın hedefinin ahlaklı ve adaletin egemen olduğu bir toplum inşası olması, siyasi meselelerin insana bırakıldığının en açık kanıtlarından birisidir. Kur'an, insanların "hep birlikte Allah'ın ipine sınıksız sarılmasını" ister. Bu birliktelik çağrısı, "Müslümanların kardeş" oldukları ilkesinin etrafında şekillenir. Birliktelik olmadığı zaman, güç kaybolur ve devlet elden gider. Kur'an, insanlar arasındaki tek üstünlük ölçüsünün "takva" yani "Allah'a yönelik bilinçli saygı" olduğunu belirtir.

Kur'an'ın önerdiği temel siyasi ilkeler, devletin nasıl olacağı ve nasıl işleyeceği konusunda bize ışık tutmaktadır. Bunların başında adaletin sağlanması, işlerin danışılarak, şura ile yürütülmesi, işlerin ehline tevdi edilmesi gelir. Adaletin sağlanabilmesi için işleyen bir hukuk sistemine ihtiyaç vardır. Bu bakımdan Kur'an'daki hukukla ilgili olduğu düşünülen ayetleri literal bir hukuk metni gibi algılamak yerine, toplumda hukuk altyapısını oluşturmaya yönelik ilk adımlar, ilk çabalar olarak anlamak pek yanlış olmasa gerektir. Kur'an, açıkça dile getirmese de, toplumların devletsiz ayakta kalamayacakları gerçeğinin farkındadır. Ancak, başta devletin şekli ve nasıl işleyeceği olmak üzere, bütün siyasi işleri "insan"a bırakmıştır. Kur'an'ın kurucu ilkelerinden hareketle şöyle söylemek mümkündür: İslam devleti olmaz; ancak Müslümanlar içinde yaşadıkları ortamın gereklerine göre adaleti hakim kılabilmek için işleyen bir devlet kurmak durumundadırlar. Oluşan devlet de, bir din devleti olamaz. Bu devletin etkin olabilmesi gerekli olan hukuk kuralları da, aynı zamanda aklın da temel ilkeleri olan Kur'an'ın kurucu ilkeleri doğrultusunda insanlar tarafından mevcut şartlarda adaleti en iyi şekilde gerçekleştirmek ve ahlaklı bir toplum oluşturmak üzere insanlar tarafından yapılır. Kur'an'ın kurucu ilkeleri, akla uygun, anlaşılabilir ve geliştirilebilir ilkelere sahiptir. İslam dini, fıtrata, yaratılışın yasalarına en uygun din olduğu için, akılla ve fıtratla çelişmez. İslam'ın olduğu yerde akla aykırı herhangi bir şeyin olması mümkün değildir. Kur'an nasıl Allah'ın bir ayeti ise akıl da Allah'ın bir ayeti olduğu için, aklın ve vahyin birlikte etkin olması gerekir.

Hz. Muhammed'in vefatından sonra gelişen olayları dikkatlice tahlil ettiğimiz zaman, hem islam'ın siyasi meseleleri insana bıraktığı gerçeğini, hem

de mevcut uygulamaların gelenek görenekler ve ihtiyaçlar doğrultusunda gerçekleştirildiğini açıklıkla görebiliriz. Nitekim dört halifeden her birisinin hilafete gelişi farklı şekilde olmuştur. Hz. Ebu Bekir, uzun tartışmalardan sonra hilafet makamına getirilmiştir. Hz. Ömer'i, Ebu Bekir belirlemiş, insanlar da onu halife olarak benimsemişlerdir. Hz. Ömer zamanında devletin kurumsallaşma sürecinde önemli bir seviye yakalandığı bilinmektedir. Hz. Osman, Ömer'in belirlediği altı kişilik bir hey'et tarafından halife olarak öne çıkartılmıştır. Hz. Ali ise, her ne kadar siyasi birliği sağlamakta pek başarılı olamamışsa da, Müslümanların çoğunluğu tarafından hilafet makamına getirilmiştir. Bu bakımdan hilafet dini bir kurum değildir.

Devlet insanın insanca, güven içinde yaşayabilmesi için vardır. Adaletin, hukukun üstünlüğü bilincinin, temel hak ve özgürlüklerin olduğu, yüksek güven kültürünü esas alan, insanın yaratıcı yeteneklerinin özgürce etkin olmasına imkân sağlayan bir devlet, adaletin etkin olduğu ahlaklı bir toplumun oluşmasına ve gelişmesine imkân sağlayabilir. Unutmamak gerekir ki, bilim ve para daima güvenli ortamları sever. Yaratıcı yetilerinin farkında olan insanlar da, ancak güvenli ortamlarda yaratıcılıklarının anlamlı olacağını bilirler.

İslam'ın Egemenlik İddiası Var mıdır?

Bir gerçeği yanlış anlaşılmaya meydan vermeyecek bir tarzda, açık seçik ortaya koyalım: Bir din olarak İslam'ın egemenlik iddiası yoktur. İslam, iman, sorumluluk ve kurtuluş bakımından bireyi esas alır. Her insan, kendi hür iradesiyle inanır ya da inanmaz. Kur'an'a göre mü'min olmak, Allah'ın varlığına ve birliğine, Hz. Muhammed'in Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna ve öldükten sonra dirilmeye iman demektir. Kısaca İslam'ın temel kurucu ilkeleri olan Tevhid, ahiret ve nübüvveteye iman, bir insanın İslam dairesi içine girmesi için yeterlidir.

“İslam'ın egemenlik iddiası yoktur” ifadesinin Kur'an'dan ve Hz. Peygamber'in hayatından hareketle temellendirilmesi gerekmektedir. Kur'an, köklü bir devlet geleneğinden yoksun bir topluma gelmiştir. Bireysel planda temel hedefi, Tevhid'le insanları özgürleştirmek, insan olma bilincini geliştirmek, onların “dosdoğru” olmalarına ve eylemlerini “salih amel”e dönüştürmelerine yardımcı olmaktır. Kur'an'ın toplumsal plandaki hedefi ise, ahlaklı ve adaletli bir toplum yaratmaktır. Kur'an bu doğrultuda, bireysel ve toplumsal planda güvenli, ahlaklı ve adaletin egemen olduğu bir hayatın inşa edilebilmesi için gerekli olan temel ilkeleri verir. Bunları, daha önce de dikkat çektiğimiz gibi şura, işlerin ehline verilmesi, adaletin hakim kılınması; can, mal, din, namus emniyeti gibi konularda insanların güven duymalarını sağlayacak yüksek güven kültürünün yaratılması, şeklinde sıralamak mümkündür. İslam, devletin varlığını görmezlikten gelmez. Ancak herhangi bir devlet veya rejim biçiminden söz etmez.

Hiz. Muhammed'in hayatına baktığımızda, onun esas görevinin peygamberlik olduğunu görürüz. Onun temel amacı, Allah'tan aldığı vahyi insanlara tebliğ ederek insanları uyarmaktır. O, her şeyden önce muazzam bir ahlaka sahiptir. O en güzel örnektir. O, âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir. O, kimseyi Müslüman olması için zorlayamaz. İnsanları hikmetle ve güzel öğütle Allah'ın yoluna çağırır (16/125). O, Allah'ın kendisine yüklemiş olduğu görevleri yerine getirirken, asla ödün veremez. Bu sebepten der ki, "bir elime ayı, bir elime güneşi verseniz, yine de bu davadan vazgeçemem." Ancak, yüce Yaratıcı, toplumu ilgilendiren işler söz konusu olunca, ondan, çevresindeki insanların görüşlerini de almasını (şura ilkesi) ister. Bu durum, Hiz. Muhammed'in, özellikle Medine'ye hicret sonrası ortaya çıkan siyasi liderlik görevinin onun asli görevi olan peygamberliğin bir parçası, bir tamamlayıcı unsuru olmadığını açık seçik ortaya koymaktadır.

Diğer taraftan, ahlaklı ve adaletin egemen olduğu bir toplumun yaratılabilmesi için hukuka ve hukukun üstünlüğü bilincine ihtiyaç vardır. Bu doğrultuda özellikle Medine döneminde nazil olan ayetlerin yeni bir toplum inşa etme gibi bir hedefinin olduğu kolayca anlaşılabilir. Nitekim Kur'an'da "ahkam ayetleri" olarak isimlendirilen hukuki nitelik taşıyan ayetler vardır. Ancak Kur'an bir hukuk kitabı değildir. Kur'an'daki hukuk çağrıştıran ayetlerin bile, Kur'an'ın genel bütünlüğü içinde bir ahlaki boyutu mutlaka vardır. Söz gelimi, hırsızın elinin kesilmesinden söz eden ayeti ele alalım. Hırsız yakalayan insana, yakaladığı kimsenin elini kesme yetkisi hiçbir zaman verilmemektedir. Öyle ise, bu ayetin kurucu evrensel ahlaki ilkesi, hırsızlığın toplumsal hayatın sağlıklı bir şekilde yürümesinin önündeki en ciddi ahlaki engellerden birisi olduğu bilinci ve onun elini kesilmesini gerektirecek kadar kötü bir fiil olduğunun ortaya konulmuş olmasıdır. Bu ayetle ne hırsızlık tanımlanmıştır, ne de el kesme işinin ne zaman ve nasıl gerçekleştirileceği belirtilmiştir. Buradan çıkan sonuç, toplumu yönetenler, toplumun huzur ve güveni açısından mutlaka hırsızlığı önlemek zorundadırlar. Bunun nasıl yapılacağı ise yargıya kalmaktadır.

Bu çok özet olarak anlatmaya çalıştığımız hususlar şu gerçekleri ortaya koymaktadır: 1. İslam'ın bir din olarak egemenlik iddiası yoktur. 2. İslam dini siyasi meseleleri insanın sorumluluğuna bırakmıştır. 3. İslam'ın istediği ahlaklı ve adaletin egemen olduğu bir toplumdur. 4. Hiz. Muhammed'in sağlığında, köklü bir devlet geleneği olmayan bir toplumda, devlete giden sürecin temelleri atılmıştır. Ancak, Hiz. Muhammed'in üstlendiği siyasi liderlik görevi, o dönemin koşullarının kendisine yüklediği beşeri bir sorumluluktur. 6. Hukuk, toplumsal değişmelere göre, adaleti en iyi şekilde sağlayacak ve insanların temel hak ve özgürlüklerini güvence altına alacak şekilde insanlar tarafından üretilir. Ortaya çıkan hukuk ilkeleri din gibi algılanmaz. Nitekim Müslümanlar, erken dönemde hukuku da içine almak üzere muazzam bir "fıkhi" birikim oluşturmuşlardır. Fıkıh anlayış demektir. Fıkıh adının kullanılması bile, yapılan

işin dinle özdeşleştirilmemesi gerektiği açıkça göstermektedir. 7. Halifelik, Müslümanların İslam öncesi Arap geleneğinden de yararlanarak ürettikleri bir siyasi yapılanma biçimidir. Halifeliğin İslam'ın bir parçası olduğunu iddia etmek İslam'ın evrenselliği ile pek bağdaşmaz. Çünkü hukuki ve siyasi yapı, toplumların gelişmişlik düzeyine göre, toplumun tercihleri ile biçimlenir.

Bu gerçekler, Müslümanları örnek bir toplum yaratma konusunda ciddi bir sorumlulukla karşı karşıya bırakmıştır. Ancak, Hz. Peygamber'in vefatıyla birlikte ortaya çıkan tablo, Müslümanların iktidarla imtihanında çok da başarılı olduklarını söylememektedir. Hz. Peygamber vefat ettikten sonra, henüz Hz. Peygamber'in naaşı ortada dururken, iktidar çekişmelerinin ortaya çıktığını görmekteyiz. İkinci halife Hz. Ömer öldürülmüştür. Üçüncü halife Hz. Osman öldürülmüştür. Dördüncü halife Hz. Ali öldürülmüştür. Bu güzide insanları şehit edenlerin de Müslüman olduklarını hatırlamakta fayda vardır.

Dört halife dönemi uygulamaları, Müslümanların peygambersiz hayata intibak çabaları olarak değerlendirilebilir. Halifelerden her birinin iş başına geliş şeklinin farklı oluşu, hem hilafetin dini bir nitelik taşımadığını, hem de o dönemde yaşayan Müslümanların yaptıkları işin din olmadığını bildiklerini göstermektedir.

Bugün Müslümanları bekleyen ciddi bir sorumluluk vardır: İslam'ın kurucu ilkelerinden de yararlanarak, adaletin evrensel boyutta etkin olmasını temin edecek, hukukun üstünlüğü bilincini geliştirecek ve yüksek güven kültürünün yaratılmasına imkân sağlayacak sağlıklı bir demokrasi kültürü üretmek. Bunun için de, laikliğin yeniden düşünülmesi gerekmektedir. İslam'ı ve laikliği karşı karşıya getirmek yerine, kendi kültür köklerimizden beslenen, din istismarını önleyecek, insanların din konusunda korku yerine güveni esas almalarına yardımcı olacak sağlıklı bir laiklik anlayışı oluşturmanın mümkün olduğunu bilmeliyiz. Düşünmeyi ibadet sayan, siyasi meseleleri insana bırakan, hayatı ve barışı esas alan, ahlaklı ve adil bir toplumu amaçlayan İslam gibi bir dinin laiklik ile karşı karşıya getirilmesi gerçekten anlamsızdır.

İslam Dini ve Laiklik Birbirinin Alternatifi Değildir.

Türkiye'nin din-siyaset ilişkisi, din-hukuk ilişkisi, demokrasi, laiklik ve benzeri konularda karşı karşıya kaldığı, odağında dinin yer aldığı gerilimden çıkabilmesi için, öncelikle doğru bilginin devreye sokulması gerekmektedir. Doğru bilgiyle ve bilimsel yöntemle hareket edilmeden hiçbir soruna sağlıklı, kalıcı çözüm üretmek mümkün değildir. Türkiye'de sorunların çözümsüz halde bırakılması, maalesef çözüm gibi algılanmaktadır. Doğru bilgi insanı özgürleştirir. Özgürlük bilinci yüksek insanlar sorunları çözme noktasında irade gösterebilirler. Bu sebepten, Türkiye'nin zaman geçirmeden din alanında bir "doğru bilgilenme seferberliği"ne girişmesi gerekmektedir. Bu iki bakımdan çok önemlidir: Birincisi, içine sürüklendiğimiz, önyargılardan beslenen gerilimin ne olduğunun doğru anlaşılması; korkuların

kurumsallaşmasının önüne geçilmesi, ancak doğru bilgi ile mümkün olabilir. İkincisi, dindarlıkla din konusunda doğru bilgi sahibi olmak arasındaki belirgin farkın anlaşılması için din alanında doğru bilgi sahibi olmak bir tür zorunluluktur.

Din konusunda doğru bilgi sahibi olan insanlar, her şeyden önce insan gerçeğini doğru anlama imkânına sahip olabilirler. Daha da ötesi, din konusunda doğru düşünmeye yetecek kadar güvenilir bilgi sahibi olmayan insanların, dünyayı evrensel ölçekte anlayabilmeleri, değer kavramının insan açısından arzettiği anlam ve önemi doğru kavrayabilmeleri pek mümkün değildir. Din konusunda yeterli düzeyde bilgi sahibi olmak, entelektüel olmanın temel koşullarından birisidir. Dindarlık ise bireysel bir tercihtir. Sağlıklı dindarlık da ancak din konusunda doğru bilgi sahibi olmakla mümkün olabilir. Din konusunda doğru bilgi sahibi olmak, mutlaka dindar olmayı gerektirmez. Din, kültürün şekillenmesinde en etkin faktörlerden birisi olduğu için, dinin ne olduğunu bilen insanlar birbirlerini daha kolay anlayabilirler.

Öncelikle şu gerçeğin iyi bilinmesi gerekmektedir: Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı hiçbir sorun çözümsüz değildir. Türkiye, bütün sorunlarını kendi iç dinamikleri ile çözebilecek güce ve imkana sahiptir. Türk milletinin tekrar özne millet haline gelebilmesi, özellikle dinle ilgili sorunlarını bilimsel yöntemle ve kalıcı olarak çözmesine bağlıdır. Bunun için de aşağıda sıralamaya çalıştığımız bazı temel gerçekler etrafında, iyi niyetle ve çözüm odaklı olarak düşünülmesi gerektiği kanaatindeyiz.

1. İslam dininin siyasi meseleleri insana bıraktığı gerçeğinin topluma doğru anlatılması lazımdır.

2. Dinin egemenlik iddiasının olamayacağını bilmesi gereklidir. Din, en temelde insan hayatına anlam kazandırmak ve insanın insanlığını en iyi şekilde gerçekleştirebilmesine katkı sağlamak için vardır; din amaç değildir, araç niteliği taşımaktadır. Dinin değil, Müslüman insanın egemenlik iddiası olabilir.

3. İslam dini ile, Müslümanların meydana getirdikleri Fıkıh'ın özdeş olmadığının doğru anlaşılması lazımdır.

4. Din, laiklik ve demokrasi ile ilgili önyargılar, sağlıklı bir uzlaşma kültürünün önündeki en ciddi engellerdir. Allah, akla destek olması için vahiy göndermiştir. İslam'ın akılla, bilimle ve insan fıtratı ile çelişmesi mümkün değildir. Böyle bir dinin akıl diyen, özgürlük diyen, hak-hukuk diyen bir laiklikle çelişeceğini düşünmenin akla uygun olduğu söylenebilir mi?

5. Laiklik ve demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları, bütün insanlığın ortak tecrübesini içinde barındıran evrensel değerlerdir. Bunların ithal değerler olarak anlaşılması yanlıştır. Bu yüksek değerlerin, Türk toplumunun kendi modernitesini kendisinin yaratabilmesi için gerekli olduğu, bunların evrensel boyutlu olarak Batı standartlarının daha ilerisinde gerçekleştirilmesinin bir tür zorunluluk olduğu bu millete iyi anlatılmalıdır. Bu

değerler, Avrupa istediği için ya da Batı'dan gelen dayatmalar dolayısıyla değil, hem kendi toplumumuz hem de bütün insanlık için yeniden üretilmesi gereken değerlerdir. Üstelik bunlar, bütün insanlığın gözü önünde, Batılılar tarafından tahrip edilmektedir.

6. Laikliğin, demokrasinin ve İslam'ın varlık alanları birbirinden farklıdır. Dolayısıyla, bunların birbiri ile çelişmesi ve çatışması düşünülmemesi gereken bir husustur. Ancak, laiklik ve demokrasi daha sağlıklı bir din anlayışının oluşması ve din özgürlüğünün gerçekleşmesi için yardımcı olabileceği gibi, sağlıklı bir din anlayışı da, sağlıklı bir laiklik ve demokrasi için destek olabilir. Bu laikliğin meşruiyetini dinden alacağı şeklinde yorumlanmamalıdır. Aynı şekilde, İslam'ın laikliğe uygun olup olmadığı şeklinde bir sorunsala da gidilmemelidir.

7. Türk devlet geleneğinden, Türk kültüründen ve Kur'an'ın kurucu ilkeleri çerçevesinde üretilen değerlerden de en iyi şekilde yararlanılarak laikliğin ve demokrasinin evrensel boyutta ancak, kendi değerlerimizle zenginleştirilerek yeniden üretilmesinin mümkün olduğu artık anlaşılmalıdır. Sağlıklı demokrasinin ve Batı standartlarının daha ilerisinde bir laiklik anlayışının geliştirilebilmesi için gerekli olan kültürel donanım bizim öz kültürümüzde mevcuttur. Yeter ki, kendi kaynaklarımızdan yararlanarak kendi modernitemizi yaratmamız gerektiği gerçeğini iyi kavrayabilelim.

8. Türk milletinin Cumhuriyetin ve demokrasinin kazanımlarından vazgeçebileceğini düşünmek, bu milleti tanımamak anlamına gelir.

9. İnsanlığın geleceği açısından, ne dinden ne de demokrasi, laiklik, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi evrensel değerlerden vazgeçmek mümkündür. Öyleyse, öncelikle yapılacak iş, dinin ve laikliğin ticaret metai olmaktan kurtarılmasıdır.

Türkiye, kendi iç dinamikleriyle, karşı karşıya olduğu bütün sorunların üstesinden gelebilir. Bu milletin tekrar tarihin öznesi olabilmesi hayal değildir. Bu millet, insanlığın muhtaç olduğu yeni bir uygarlığın mimarı bile olabilir. Bunun için de, dinin en kısa zamanda sorun olmaktan çıkartılması gerekmektedir. Dinin ve laikliğin ticaret metai olmaktan kurtarılması, çatışma zeminin ortadan kaldırılması anlamına gelecektir. Din, demokrasi ve laikliğin karşı karşıya getirilmesinin eğer ihanetten söz edilmeyecekse, hamakattan başka izahı yoktur.

İslam gibi akli sorumluluğun ön koşulu olarak gören, insanın madde üzerinde tasarruf imkanı olduğunu esas alan, insan-tabiat ilişkisini bütünüyle bir "gerçeklik" ilişkisi olarak değerlendiren bir dinin siyasi ideolojiye indirgenmesi İslam'ın ruhuna aykırıdır. Kaldı ki, İslam, siyasi meseleleri insanın sorumluluğuna bırakmış bir dindir. İslam'ın değil, Müslüman insanın egemenlik iddiası olabilir.

Mevcut koşullarda Müslümanların içine sürüklendikleri açmazdan kurtulabilmeleri öncelikle akli yeniden keşfetmelerine ve eleştirel yaklaşımı

içselleştirmelerine bağlıdır. Bu bağlamda öncelik taşıyan sorunların hemen tamamının eğitim öğretimle ilgili olduğu her türlü tartışmanın ötesindedir. Ancak, Hz. Muhammed’le birlikte vahiy kapısının kapatılmış olduğu, Kur’an’ın dışındaki her türlü bilginin beşeri bilgi olup her türlü tenkit ve tahlile açık olduğu gerçeğinden hareketle çok sıkı bir eleştiri sürecinin başlatılması gerektiği de ortadadır. Bu, Müslümanları mazinin ağırlığından, ölümlerin egemenliğinden kurtaracak; yönümüzü geleceğe çevirmemizi kolaylaştıracaktır. Bu süreç, yüksek güven kültürünün yaratılmasını mümkün kılacak ve bize yeni bir uygarlığın kapılarını aralayacaktır. Bunun için de, birbirimizle uğraşmak yerine, siyasetin ayrıştırıcı dilinden kurtulup, dinin birleştirici-bütünleştirici ruhunu diriltip, iyilik, güzellik, doğruluk yolunda ciddi bir yarış başlatmak gerekmektedir.

Kaynakça ve İleri Okuma Kitapları

- Atay, Hüseyin, Kur’an’a Göre Araştırmalar I-V, Ank. 1997*
Cabiri, Muhammed Abid, Çağdaş Arap-İslam Düşüncesinde Yeniden Yapılanma, çev. A.İ. Pala, M. Ş. Çıkar, Ank. 2001
Genç, Reşat (hz), Türkiye’yi Laikleştiren Yasalar, Ank. 1998
Fazlurrahman, İslam, çev. M. Dağ, M. Aydın. Ank.
Fığlalı, E. Ruhi, Din ve Laiklik Üstüne Düşünceler, Muğla 2001
Fığlalı, E. Ruhi, İslam Laiklik ve Türk Laikliğindeki Uygulamalar, Ank. 2010
Hocaoğlu, Durmuş, Laisizmden Milli Sekülerizme, İst. 1995
Kutlu, Sönmez (ed), İmam Maturidi ve Maturidilik, Ank. 2003
Onat, Hasan, Türkiye’de Din Anlayışında Değişim Süreci, Ank. 2009
Ünal, A. Bülent, İlk Devir İslam Düşüncesinde Egemenlik, İzmir, 2006